

Algoritmik Kimlikler: Sosyal Medyanın Genç Yetişkinlerin Kendilik Algısı ve Tüketim Kültürüne Normatif Etkisi

Algorithmic Identities: The Normative Influence of Social Media on Young Adults' Self-Perception and Consumer Culture

AXIS World**Journal of Applied Cross-disciplinary Insights****Cilt / Volume: 2****Sayı / Issue: 2****Ağustos / August 2026****Makale ilk gönderim tarihi / Received (First):**
15.07.2026**Revizyon / Revision:**
10.08.2026**Makale kabul tarihi / Accepted:**
11.08.2026

¹Corresponding Author: İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye e-mail: erbudakebru@hotmail.com

Anahtar Kelimeler: Algoritmik Kimlik, Dijital Habitus, Kendilik Sunumu, Kültürel Homojenleşme, Platform Kapitalizmi.

JEL Kodu: D11, D91, L86, P16, Z13**Keywords:** Algorithmic Identity, Digital Habitus, Presentation of Self, Cultural Homogenization, Platform Capitalism.**JEL Codes:** D11, D91, L86, P16, Z13

Citation / Atıf: Erbudak, E. (2026). Algoritmik Kimlikler: Sosyal Medyanın Genç Yetişkinlerin Kendilik Algısı ve Tüketim Kültürüne Normatif Etkisi. *Axis World Journal of Applied Cross-disciplinary Insights*, 2(2), 223-235. <https://doi.org/10.71284/axisw.2026228>

Axis World Journal is a journal of the Academic Studies Group.

<https://journals.academicianstudies.com/axis>

Ebru Erbudak¹

Öz

Dijital çağ ve platform kapitalizmi; toplumsal yaşamı ve bireysel varoluş zeminini algoritmik akışlar ekseninde sömürgeleştirerek yeni bir normatif gerçeklik inşa etmektedir. Bu çalışma, neoliberal rasyonalite ve dijitalleşme çağında beğenin kodlanmasıyla gelişen dönüşümü incelemeyi ve geç kapitalist platform rejiminin genç yetişkinlerin yaşam dünyasındaki tahakküm pratiklerini tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışma, ampirik veri yerine kültür sosyolojisi ve dijital antropoloji yazınında Shoshana Zuboff'un gözetim kapitalizmi, Bruno Latour'un aktör-ağ teorisi, Pierre Bourdieu'nün esnetilmiş habitus kavramı, Zygmunt Bauman'ın akışkan modernite analizi ve Byung-Chul Han'ın performans toplumu eleştirisi temelinde kavramsal ve metinlerarası analizle yürütülmüştür. Kavramsal analiz sonucunda ulaşılan değerlendirmeler, makro düzeydeki platform kapitalizminin mezo düzeyde algoritmik kürasyon ve görünürlük baskısı ürettiğini, bunun mikro düzeyde bireyin bedenleşmiş habitusuna sızdığını ortaya koymaktadır. Harici denetimler ile içselleştirilmiş görünürlük buyruğunun birleşerek "öz sömürüye dayalı paradoksal bir öznellik zemini" ürettiği; bunun da kültürel homojenleşmeye, yapay mikro eğilimlere ve algoritmik kimlik erozyonuna yol açtığı tartışılmıştır. Sonuç olarak çalışma; eleştirel algoritmik okuryazarlığın entegre edilmesi, yerel direnç sahalarının incelenmesi ve platformlar üzerinde etik ve hukuki sınırlamaların geliştirilmesi zorunluluğunu göstermektedir.

 Telif Hakkı & Lisans | Copyright & License / <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Dergide yayımlanan çalışmaların telif hakları, yazarlar tarafından AXIS World: Journal of Applied Cross-Disciplinary Insights dergisine devredilir. Yayımlanan tüm çalışmalar, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY 4.0) kapsamında açık erişim olarak sunulur. Bu lisans; yazara/yazarlara ve çalışmanın yayımlandığı orijinal kaynağa uygun biçimde atıf yapılması, lisans bağlantısının verilmesi ve yapılan değişikliklerin açıkça belirtilmesi koşuluyla çalışmanın ticari amaçlar dâhil olmak üzere her türlü ortam ve formatta kullanılmasına, paylaşılmasına, uyarlanmasına, dağıtılmasına ve çoğaltılmasına izin verir.

The copyright of works published in the journal is transferred by the authors to AXIS World: Journal of Applied Cross-Disciplinary Insights. All published works are made available as open access under the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). This license permits the use, sharing, adaptation, distribution, and reproduction of the work in any medium or format, including for commercial purposes, provided that appropriate credit is given to the author(s) and the original publication, a link to the license is provided, and any changes made are clearly indicated.

Abstract

Digital age and platform capitalism; colonize social life and the ground of individual existence along the axis of algorithmic flows, thereby constructing a new normative reality. This study aims to examine the transformation driven by the coding of taste in the age driven by the coding of taste in the age of neoliberal rationality and digitalization, and to discuss the practices of domination exercised by domination exercised by the late-capitalist platform regime within the life-world within the life-world of young adults. Instead of empirical data, the study was conducted through conceptual and intertextual analysis grounded in the literature of cultural sociology literature of cultural sociology and digital anthropology, , drawing upon Shoshana Zuboff's surveillance capitalism, Bruno Latour's actor-network theory, Pierre Bourdieu's notion of the stretched notion of the stretched habitus, Zygmunt Bauman's

analysis of liquid modernity analysis of liquid modernity, and Byung-Chul Han's critique of the achievement society. The evaluations derived from the conceptual analysis reveal evaluations derived from the conceptual analysis reveal that platform capitalism at the macro level generates algorithmic curation and visibility pressure at the meso level, which subsequently infiltrates the infiltrates the embodied habitus of the individual of the individual at the micro level. It is argued that the convergence of external controls and the internalized imperative of visibility produces a "paradoxical ground of subjectivity based on self-exploitation," leading to cultural homogenization, artificial micro-trends, and algorithmic identity erosion. Consequently, the study highlights the necessity of integrating critical algorithmic literacy, examining local fields fields of resistance, and developing ethical and legal regulations over platforms.

1. GİRİŞ

Modernitenin ve kitle iletişim araçlarının yükselişinden bu yana kültürel kimlik ve beğeni kalıpları; aile, mahalle, okul veya geleneksel televizyon/gazete gibi makro ve mikro yapıların görece istikrarlı düzleminde şekillenmiştir. Erken tüketim toplumunda bireyin kimlik inşası ve kültürel tüketim pratikleri, belirli sınıfsal habituslar ve görünür alt kültür grupları (punklar, rapçiler, gotikler vb.) üzerinden mekânsal bağlamda somutlaşmıştır. Buna karşın geç kapitalizm, ağ toplumu ve dijital gözetim rejimlerinin egemenliği, kültürün üretim ve tüketim mekanizmalarını radikal bir niteliksel dönüşüme uğratmıştır (Featherstone, 2007; Lash, 2002). Günümüz dünyasında dijital teknolojilerin, akıllı cihazların ve platform kapitalizminin kuşatıcılığı, bireyin kendilik algısını ve estetik beğenilerini inşa etme biçimini kökten sarsmıştır. Kültürel akışlar artık yalnızca bireyin özgür iradesiyle seçtiği ya da organik bağlarla dâhil olduğu bir zemin değil; doğrudan doğruya neoliberal rasyonalitenin veri madenciliği süreçleri tarafından sömürgeleştirilen, kavramsal çerçeve düzeyinde gençlerin kültürel evrenini biçimlendirme ve dönüştürme potansiyeli taşıyan normatif bir yapı arz etmektedir (Srnicek, 2017; Zuboff, 2019). Mevcut literatür incelendiğinde, algoritmik kimlik, platform kapitalizmi, dijital habitus ve tüketim kültürü ilişkilerinin çoğunlukla parçalı veya ayrı ayrı ele alındığı görülmektedir; bu çalışma ise söz konusu teorik yaklaşımları makro, mezo ve mikro düzeylerde bütünleştiren katmanlı bir analitik çerçeve sunarak alan yazına özgün bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Geç kapitalist sistem, çağdaş kültürel öznenin yalnızca pasif bir tüketim performansı talep etmemekte; onun dikkatini, beğenilerini, görseelliğini ve eş zamanlı olarak tüm kendilik sunumunu platform kurallarına göre optimize etmesini hedeflemektedir. Sosyal medya platformlarının, özellikle de görsel ve işitsel uyaranların anlık tüketimine dayalı TikTok ve Instagram'ın egemenliği, bu hedefin gerçekleştirilmesindeki en büyük katalizör görevindedir.

Sürekli yenilenen yapay zekâ algoritmaları, kişiselleştirilmiş “keşfet” sayfaları ve dijital estetik filtreler; kamusal olan ile özel olan, otantik olan ile simüle edilen arasındaki ontolojik sınırları muğlaklaştırmıştır (Baudrillard, 1994; Couldry, 2012). Bu durum, genç yetişkinler üzerinde sürekli bir “trendleri kaçırma korkusu” (FOMO), algoritmik görünürlük elde etme isteği ve estetik birörneklik baskısı yaratmaktadır. Dijitalleşmenin bireysel ifade alanlarını genişleterek “kültürel demokratikleşme” ve özgürlük sağlayacağı yönündeki siber iyimser vaat, paradoksal bir biçimde bireyin algoritmanın görünürlük kriterlerine yaranmak için kendi kimliğini standardize ettiği, anlık mikro-trendler (“cottagecore”, “clean girl”, “dark academia” vb.) arasında savrulduğu bir toplumsal gerçekliğe evrilmiştir (Han, 2022; Maffesoli, 1996).

Bu çalışmanın temel amacı; TikTok ve Instagram algoritmalarının genç yetişkinlerin kendilik algısını nasıl sistematik bir biçimde dönüştürdüğünü, dijital platform pratiklerinin kültürel tüketimi nasıl homojenleştirdiğini ve ortaya çıkan “algoritmik kimliklerin” yansımalarını kültür sosyolojisi perspektifiyle analiz etmektir. Çalışma, bu amaca ulaşmak adına makro, mezo ve mikro düzeyleri kapsayan katmanlı bir teorik model önermektedir. Makro düzeyde platform kapitalizmini ve dijital kültürün yeni sömürgecilik pratiklerini anlamak için Shoshana Zuboff’un “gözetim kapitalizmi” tezi; mezo düzeyde insan dışı aktörlerin kültür üretimi üzerindeki kurucu rolünü ve beğenin yeni mimarisini açıklamak için Bruno Latour’un “aktör-ağ teorisi” ile Pierre Bourdieu’nün esnetilmiş “dijital habitus” kavramı; mikro düzeyde ise bu akışkanlığın bireyin kendilik sunumunda yarattığı kimlik erozyonunu ve platforma görünme odaklı öz-geliştirme süreçlerini deşifre etmek için Zygmunt Bauman’ın “akışkan modernite/kimlik” analizi temel referans noktası olarak alınacaktır. Bu doğrultuda çalışma, algoritmik kimlik inşasının salt teknolojik bir eğlence pratiği değil, neoliberal sistemin kültürel hegemonyasını ve tüketim sürekliliğini sağlayan normatif bir rasyonalite olduğunu tartışmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın analitik tutarlılığını sağlamak adına, metin boyunca başvuru kuramsal yaklaşımlar katmanlı bir işlev yüklenmektedir: Makro düzeyde Shoshana Zuboff’un gözetim kapitalizmi ve Zygmunt Bauman’ın akışkan modernite analizi platform rejiminin iktisadi ve yapısal sınırlarını çizerken; mezo düzeyde Bruno Latour’un aktör-ağ teorisi algoritmanın insan-dışı küratör rolünü, Pierre Bourdieu’nün esnetilmiş habitus kavramı ise dijital pratikleri açıklamaktadır. Mikro düzeyde ise Michel Foucault’nun gözetim/kendilik teknolojileri ile Byung-Chul Han’ın performans toplumu eleştirisi, bireyin öz-sömürü ve görünürlük döngüsünü deşifre etmek üzere birbirini tamamlayan bir analitik sentez oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışma; gözetim kapitalizminin makro ekonomik yapısını, platform ekosistemlerinin mezo düzeydeki algoritmik işleyişini ve gençlerin mikro düzeydeki gündelik deneyimlerini bütünleştiren özgün bir analitik çerçeve sunmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, sosyal medya platformlarındaki algoritmik yapıların genç yetişkinlerin kendilik algısı, kimlik inşası ve kültürel tüketim kalıpları üzerindeki normatif etkilerini çözümlemek adına yapılandırılmış literatür taramasına dayalı kavramsal analiz stratejisi benimsenmiştir. Çalışma; ampirik bir saha verisi toplamaya dayalı, anket veya mülakat gibi geleneksel nicel ya da nitel bir araştırma tasarımı yerine, mevcut kültür sosyolojisi ve dijital antropoloji yazınının yapılandırılmış bir biçimde masaya yatırılması, eleştirel bir süzgeçten geçirilmesi ve metinlerarası karşılaştırmalı bir senteze ulaştırılması esasına dayanır. Bu doğrultuda çalışma, dijital kültürün güncel pratiklerini teorik bir üst bakışla anlamlandırmayı hedefleyen kavramsal bir tartışma makalesi (conceptual paper) niteliğindedir. Çalışmanın odak noktasını oluşturan “genç yetişkinler” kavramı, literatürdeki yaygın kabule dayanarak 18-29 yaş aralığındaki bireyleri kapsamaktadır. Kimlik inşasının en yoğun yaşandığı, dijital platformların ve akıllı telefonların gündelik yaşamın merkezinde yer aldığı bu yaş grubuna odaklanması,

platform kapitalizminin normatif baskılarının en net gözlemlendiği demografik kesimi temsil etmesinden kaynaklanmaktadır.

Literatürün derlenmesi aşamasında hem ulusal hem de uluslararası düzeyde kabul görmüş prestijli akademik veri tabanlarından yararlanılmıştır. Bu kapsamda; Web of Science, Scopus, Google Scholar, JSTOR ve Sociological Abstracts platformlarında, Türkçe ve İngilizce arama terimleri birlikte kullanılarak “algorithmic identity” AND “digital habitus”, “cultural consumption” AND “surveillance capitalism”, “liquid identity” AND “platform capitalism”, “social media aesthetic” AND “young adults” şeklindeki temel kavram kombinasyonları ve arama stratejileri üzerinden sistematik taramalar işletilmiştir. Türkiye merkezli literatürün ve yerel kültürel tüketim tartışmalarının incelenmesinde ise DergiPark ve TR Dizin veri tabanları temel alınmıştır.

İncelemeye dâhil edilecek çalışmaların belirlenmesinde belirli seçim ölçütleri gözetilmiştir. Buna göre, yalnızca hakem denetiminden geçmiş dergilerdeki makaleler, akademik kitaplar, kitap bölümleri ya da indeksli bilimsel çıktılar analize tabi tutulmuştur. Sosyal medya platformlarının hızla değişen algoritmik yapısını ve gençlik kültürünün en güncel dinamiklerini yakalayabilmek adına, son on beş yılda üretilmiş çağdaş çalışmalara öncelik tanınmıştır. Bununla birlikte, kültür sosyolojisinin, tüketim eleştirisinin ve insan-teknoloji etkileşiminin teorik zeminini kuran yapıtaş niteliğindeki klasik eserler (Bauman, 2000; Bourdieu, 1984; Latour, 2005) herhangi bir kronolojik kısıtlamaya gidilmeksizin araştırma kapsamına entegre edilmiştir. Buna karşın, popüler bilim yazıları, hakem süzgecinden geçmemiş blog veya gazete metinleri ile araştırmanın odak noktasıyla doğrudan illiyet bağı bulunmayan çalışmalar kapsam dışı bırakılmıştır. Söz konusu dâhil etme ve eleme süreçleri, çalışmanın kuramsal tutarlılık düzeyini yükseltmek ve çözümlenen literatürün bilimsel meşruiyetini güvence altına almak üzere yapılandırılmıştır.

Elde edilen literatür verisi, tematik analiz ve metinlerarası mukayese teknikleriyle çözümlenerek; Shoshana Zuboff’un gözetim kapitalizmi tezi, Bruno Latour’un aktör-ağ teorisi, Pierre Bourdieu’nün habitus kavramı ve Zygmunt Bauman’ın akışkan modernite analizi üzerinden kuramsal bir mercekten yeniden yorumlanmıştır. Bu analitik süreçteki temel gaye; makro (platform kapitalizmi), mezo (insan dışı aktör olarak algoritma ve dijital habitus) ve mikro (akışkan kendilik sunumu) düzeydeki teorik ekoller arasında özgün bir kavramsal bağlam kurarak, sosyal medya algoritmalarının gençlerin kültürel evrenini ele geçirme biçimlerine bütüncül ve diyalektik bir açıklama modeli kazandırmaktır.

Bahsi geçen felsefi ve sosyolojik model inşası doğrultusunda bu çalışma; teknoloji sosyolojisi, kültür sosyolojisi ve eleştirel platform analizlerini eklemlendiren özgün bir metinlerarası analiz paradigmasına dayanmaktadır. Çalışmanın odaklandığı temel problematik; siber iyimser süreçlerin gelişile birlikte, dijitalleşmenin bireysel özgürlük ve kültürel çeşitlilik sağlayacağı yönündeki söylemsel vaadin uğradığı erozyondur. Ortaya çıkan bu teorik boşluğu doldurabilmek adına araştırma, statik kuramsal sınırları aşmayı hedefleyen katmanlı bir sentez modeli işletmiştir. Analitik süreç boyunca, kapitalizmin dijital genişlemesini esas alan Shoshana Zuboff’un ekonomi-politik yaklaşımı, teknolojiyi kurucu bir özne olarak gören Bruno Latour’un ilişkisel sosyolojisi ve kimliğin istikrarsızlığını tartışan Zygmunt Bauman’ın mikro-sosyolojik analizi metodolojik bir diyalektik düzlemde karşı karşıya getirilmiştir. Bu kuramsal yaklaşımlar arasında beliren teorik gerilimler ve tamamlayıcı unsurlar, günümüz sosyal medya kültüründe kimliğin yeni görünümünü açıklayabilecek özgün bir ara kesit elde etmek üzere çözümlenmiştir. Çalışma kapsamında masaya yatırılan tüm alt kavramsal yapılar, dijital tüketim olgusunu basit bir popüler kültür etkinliği algısından kurtarıp, neoliberal sistemin hegemonyasını kuran “yapısal ve normatif bir tahakküm” düzeyine ulaştırma potansiyellerine göre seçilmiş ve eleştirel bir kuramsal çerçeveye yerleştirilmiştir.

Bu doğrultuda çalışmanın analitik derinliğini artırmak ve farklı sosyolojik düzeyleri temsil eden teorik perspektiflerin konumunu netleştirmek amacıyla; makro düzeyde Zuboff ve Srnicek'in dijital/gözetim kapitalizmi eleştirisi, mezo düzeyde Latour'un Aktör-Ağ Teorisi ile Foucault'nun panoptikon kavramı, mikro düzeyde ise Bourdieu'nün habitus kavramı, Bauman'ın akışkan modernite ve Byung-Chul Han'ın yorgunluk/öz-sömürü yaklaşımları analitik araçlar olarak işlev görmektedir.

3. DİJİTAL KÜRASYON VE KÜLTÜREL DOLAYIM

Geleneksel kültür sosyolojisi yazınında kültürün üretimi, dağıtımı ve tüketimi süreçleri; insan aktörlerin, kurumsal yapıların ve sınıfsal habitusların karşılıklı etkileşimine dayalı toplumsal bir uzamda ele alınmıştır. Ancak dijital platformların ve veri güdümlü mimarilerin gündelik yaşamın merkezine yerleşmesi, bu uzamın kurucu dinamiklerini kökten değiştirmiş ve kültürel dolayım mekanizmalarını yeni bir boyuta taşımıştır. Günümüz dijital ekosisteminde algoritmalar, arka planda çalışan görünmez ve nötr matematiksel kod dizilimleri olmanın çok ötesine geçerek, toplumsal gerçekliği, estetik beğeniye ve anlam dünyalarını aktif olarak inşa eden birer «kültürel küratör» işlevi görmektedir. Bu küratörlük faaliyeti, kullanıcının önüne çıkan içerikleri salt bir filtreleme işlemine tabi tutmamakta; aksine, neyin «görünür», neyin «arzu edilir» ve neyin «makbul» olduğunu belirleyen normatif bir çerçeve çizmektedir. Dolayısıyla algoritmik kürasyon, bireyin kültürel evrenini çevreleyen yapısal bir süzgeç, beğeniye standartlaştıran ve bireyi sürekli belirli estetik kalıplara doğru iten yeni bir tahakküm mekanizması olarak belirmektedir. Bu durum, makro düzeydeki platform kapitalizminin iktisadi rasyonallitesi ile mikro düzeydeki bireysel kendilik sunumu arasında köprü kuran mezo düzeyde bir müdahale biçimidir. Söz konusu müdahalenin sosyolojik ve felsefi boyutlarını, genç yetişkinlerin kimlik ve tüketim pratikleri üzerindeki dönüştürücü etkisini tam anlamıyla kavrayabilmek, çağdaş sosyal teorinin sunduğu güçlü kavramsal araçların diyalektik bir senteziyle mümkündür.

3.1. Akışkan Kültür ve Geçici Aidiyetler

Zygmunt Bauman'ın (2000, 2005) "akışkan modernite" (liquid modernity) olarak kavramsallaştırdığı çağdaş toplumsal gerçeklik; katı kurumsal yapıların, istikrarlı aidiyetlerin ve uzun vadeli kimlik tasarımlarının çözüldüğü, yerini süreksizliğe, belirsizliğe ve sürekli bir yer değiştirmeye bıraktığı bir evreyi betimler. Katı modernitenin yaşam boyu süren mesleki aidiyetleri, coğrafi bağlılıkları ve yapısal sınıf kimlikleri, akışkan evrede yerini anlık kararlara, esnek ortaklıklara ve tüketim odaklı geçici kimlik performanslarına bırakmıştır (Bauman, 2007). Dijital kültürün ve sosyal medya algoritmalarının egemenliği, Bauman'ın bahsettiği bu akışkanlaşma sürecini en uç noktasına taşımış ve genç yetişkinlerin kimlik inşasını haftalık, hatta günlük olarak değişen «algoritmik trendlerin» nesnesi haline getirmiştir. Geleneksel alt kültür grupları (punklar, rapçiler, gotikler vb.) görece istikrarlı ideolojik temellere, mekânsal birlikteliklere ve zamana yayılan estetik kodlara sahipken; günümüz TikTok ve Instagram evreninde bu yapıların yerini hızla tüketilen ve anında terk edilen algoritmik mikro-kimlikler (aesthetic akımları) almıştır.

"Cottagecore", "clean girl", "dark academia" veya "mob wife" gibi sosyal medya akışlarında (feed) üretilen ve mikro düzeyde paketlenerek kullanıcıya sunulan bu yeni estetik akımlar, Bauman'ın (2000) ifadesiyle, bireylerin kendi kırılganlıklarını gizlemek ve geçici bir aidiyet hissi yakalamak için sığındıkları "vestiyer topluluklarının" (cloakroom communities) dijital versiyonlarıdır. Vestiyer toplulukları, gösteri bittikten sonra dağılan, üyelerine hiçbir yapısal sorumluluk yüklemeyen ve sadece ortak bir tüketim nesnesi ya da tarzı etrafında anlık olarak bir araya gelen akışkan yapılardır. Genç yetişkinler, algoritmanın kendilerine sunduğu bu mikro kimlik paketlerini tüketerek ve kendi kendilik sunumlarını bu estetik şablonlara göre video/görsel formatında yeniden üreterek dijital kabileleşmenin (Maffesoli, 1996) bir parçası olurlar.

Fakat algoritmanın doğası, yapısı gereği sürekli yenilenmeyi ve “akışı” canlı tutmayı zorunlu kıldığı için, benimsenen bir mikro-kimlik henüz kökleşmeden yerini bir sonraki algoritmik dalgayı bırakmak zorundadır. Bununla birlikte, söz konusu dijital trendlerin deneyimlenmesi ve sunduğu sembolik sermaye, gençlerin sınıfsal konumlarına, toplumsal cinsiyet rollerine ve coğrafi/ekonomik koşullarına göre farklılaşan kesişimsel bir nitelik taşımaktadır.

Bu bağlamda kimlik, inşa edilen kalıcı bir anıt olmaktan çıkıp, sürekli güncellenmesi gereken, esnek ve “atılabilir” bir ürüne dönüşmektedir. Bauman’ın (2007) tüketim toplumu eleştirisinde vurguladığı gibi, akışkan modernitenin temel mottosu “tüketiyorum, öyleyse varım” yaklaşımının ötesine geçerek, “tüketildiğim ve onaylandığım sürece varım” biçimini alır. Algoritma, genç yetişkinlerin önlerine çıkardığı mikro-trendler aracılığıyla onlara yalnızca neyi satın almaları gerektiğini söylemez; aynı zamanda nasıl görünmeleri, nasıl hissetmeleri ve kendilerini hangi kavramsal paket içinde sunmaları gerektiğini de dikte eder. Birey, akışkanlığın yarattığı ontolojik güvensizlik hissiyle baş edebilmek ve dijital uzamda bir görünürlük alanı açabilmek adına, algoritmanın o an popüler kıldığı mikro kimliğin tüketim nesnelerini (belirli kıyafetler, kitaplar, makyaj malzemeleri veya mekânlar) hızla edinir. Sonuç olarak algoritmik akış, kültürü ve kimliği yapı sökümü uğratarak sürekli eriyen, biçimsizleşen ve yeniden paketlenen akışkan bir metaya dönüştürmektedir.

3.2. Ağ Toplumunda İnsan Dışı Aktörler

Geleneksel sosyolojik yaklaşımlar, kültürel üretimin ve toplumsal dönüşümlerin merkezine yalnızca insan iradesini, bilincini ve eylemliliğini (agency) yerleştirme eğilimindedir. Bu antroposantrik (insan merkezci) bakış açısı, teknolojiyi ve nesneleri insanın amaçlarına hizmet eden pasif, araçsal ve nötr unsurlar olarak kodlar. Ancak Bruno Latour’un (2005) geliştirdiği Aktör-Ağ Teorisi (Actor-Network Theory- ANT), toplumsallığın tanımını kökten değiştirerek insan ile insan-dışı (non-human) unsurlar arasındaki katı ontolojik ayrımı ortadan kaldırır. Latour’a göre toplumsal olan, sadece insanların oluşturduğu bir bağ değil; insan ve insan-dışı aktörlerin heterojen bir biçimde bir araya gelerek kurduğu ilişkisel ağların (networks) kendisidir. Bu teorik düzlemde eylemlilik kapasitesi, sadece bilinç sahibi insana özgü bir nitelik değildir. Bir ağın gidişatını değiştiren, diğer aktörlerin eylemlerini dönüştüren veya yönlendiren her unsur birer “aktör” (ya da eyleyen/actant) olarak kabul edilir (Latour, 1999). Dijital platform ekosistemleri ve buralarda işleyen yapay zekâ kod dizilimleri, Latourcu anlamda pasif birer araç olmanın ötesine geçerek, kültürel üretimin ve kimlik inşasının gidişatını radikal bir biçimde manipüle eden kurucu, insan-dışı aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüz sosyal medya platformlarında (TikTok, Instagram) algoritmalar, insan öznelere (kullanıcılar, içerik üreticileri, reklam verenler) sürekli bir etkileşim ve eklemelenme halinde heterojen birer ağ kurmaktadır. Bir kullanıcının ekrana dokunma süresi, bir videoyu kaydırma hızı, beğenme, yorum yapma veya kaydetme pratikleri, bu ağ içindeki insan-dışı aktör (algoritma) tarafından anında veri tabanına işlenir, anlamlandırılır ve ağın yapısı yeniden organize edilir. Burada algoritma, basit bir “yansıtıcı” ya da “aracı” (intermediary) değildir. Latour’un (2005) ifadesiyle, girdileri dönüştüren, saptıran ve kendi özgün mantığına göre yeniden üreten bir “dolayımlayıcı”dır (mediator). Algoritma, kullanıcının eylemlerini kayda geçirirken tek taraflı baskı kuran kapalı bir mekanizma olmaktan ziyade; içerik üreticilerinin, platform kurallarının, reklam verenlerin ve kullanıcı tercihlerinin sürekli müzakere halinde olduğu ilişkisel bir ağın ara yüzü olarak işlev görmektedir. Kültürel bir içerik üreticisi, ne kadar yaratıcı veya özgün olursa olsun, insan-dışı aktörün (algoritmanın) “keşfet” algoritması kurallarına, video uzunluğu standartlarına ya da ses trendlerine uyum sağlamadığı müddetçe ağın dışına itilmekte ve görünmez kılınmaktadır.

Bu durum, dijital kültür uzamında kültürün ve kimliğin üretiminde insan ile makine arasındaki asimetrik bir ortaklığı açığa çıkarmaktadır. Algoritmik kodlar, genç yetişkinlerin duygusal reflekslerini, estetik arzularını ve tüketim yönelimlerini mikro düzeyde ölçümleyerek onlara kişiselleştirilmiş “gerçeklik simülasyonları” sunar. Birey, kendi özgür iradesiyle bir müzik akımına veya giyim tarzına yöneldiğini düşünürken, aslında insan-dışı bir aktörün ağ içerisindeki yönlendirici ve kurucu eylemliliğine maruz kalmaktadır. Dolayısıyla, TikTok veya Instagram üzerindeki bir mikro-trend, yalnızca insanların başlattığı toplumsal bir dalga değil; insan arzusu ile insan-dışı kod mekanizmalarının eklemlenmesinden doğan hibrid bir performanstır. Latour’un ilişkisel sosyolojisi merceğinden bakıldığında, “algoritmik özne”, kendi kimliğini inşa ederken bir makineyle sürekli müzakere halinde olan, onun kurallarını kendi habitusuna tercüme eden ve bu insan-dışı kurucu aktörün normatif sınırları içinde hareket eden melez bir varlık haline gelmektedir.

3.3. Yeni Habitus ve Görünürlük Arzusu

Dijital platformların genç yetişkinlerin kimlik ve tüketim pratikleri üzerindeki normatif etkisi, makro ve mezo düzeydeki yapısal dönüşümlerle sınırlı kalmayıp, bireyin bedenleşmiş pratiklerine, reflekslerine ve öz denetim mekanizmalarına kadar sızmaktadır. Bu mikro-sosyolojik ve psikolojik sızma sürecini anlamlandırmak adına, Pierre Bourdieu’nün “habitus” kavramı ile Michel Foucault’nun “kendilik teknolojileri” ve “gözetim/iktidar” analizleri güçlü birer kavramsal sentez sunmaktadır. Bourdieu (1984, 1990), habitusu bireylerin toplumsal kökenleri, sınıfsal konumları ve geçmiş deneyimleri doğrultusunda edindikleri; dünyayı algılama, değerlendirme ve eyleme biçimlerini organize eden kalıcı, aktarılabilir ve bedenleşmiş yatınlıklar sistemi (dispositions) olarak tanımlar. Geleneksel habitus, coğrafi ve sınıfsal mekânlarda, aile ve okul gibi kurumlar aracılığıyla görece yavaş ve istikrarlı bir biçimde inşa edilirken; günümüz dijitalleşme çağında bu kavram, platformların yapısal kurallarıyla esnetilerek bir algoritmik habitus (bireylerin platform mantığını ve dijital pratikleri içselleştirerek oluşturduğu yeni nesil yatınlıklar sistemi) ya da dijital habitus biçimine evrilmiştir (Ignatow ve Robinson, 2017).

Algoritmik habitus, genç yetişkinlerin sosyal medyanın yapılandırılmış uzamında görünürlük elde etmek, takdir toplamak ve dijital sermaye (beğeni, takipçi, etkileşim) biriktirmek amacıyla geliştirdikleri yeni bir dijital sezgiler ve yatınlıklar bütünüdür. Sosyal medya platformlarında “var olmak”, her şeyden önce “görünür olmak” anlamına gelmektedir. Fakat bu görünürlük kaotik veya tesadüfi bir süreç değil, algoritmanın görünürlük kriterlerine (optimizasyon kurallarına) tabi olan normatif bir süreçtir. Gençler, “keşfete düşmek» ve görünmezlik tehdidinden kaçınmak adına, hangi saatte paylaşım yapmaları gerektiğini, hangi hashtag’leri kullanacaklarını, yüzlerini hangi filtreyle sunacaklarını ve bedenlerini hangi popüler müzik eşliğinde görünür kılacaklarını içselleştirirler. Bu içselleştirme süreci, Bourdieu’nün (1984) “beğenin sınıfsal olarak yapılandırılması” tezinin, günümüzde “beğenin algoritmik olarak kodlanması” biçimine dönüştüğünü gösterir. Bireyin estetik beğenisi, kişisel bir otantiklikten ziyade, algoritmanın ödüllendirdiği (etkileşim verdiği) görsel şablonlara göre hizalanır.

Bu noktada süreç, Foucault’nun (2003, 2011) “kendilik teknolojileri” (technologies of the self) ve “biyo-politik gözetim” kavramsallaştırmalarıyla tam anlamıyla örtüşmektedir. Foucault’ya göre modern iktidar, bireylere dışarıdan kaba bir güçle dayatılan bir baskı mekanizması olmaktan ziyade; bireylerin kendi kendilerini denetlemelerini, normlara uydurmalarını ve iktidarın rasyonelitesine göre kendi bedenlerini ve ruhlarını optimize etmelerini sağlayan kılcal bir yapıya sahiptir. Sosyal medya platformlarındaki “keşfet” mimarisi ve etkileşim metrikleri, dijital bir Panoptikon (Foucault, 1975) görevi görür. Fakat bu yeni gözetim rejiminde bireyler gözetlenmekten korkmazlar; aksine gözetlenmemekten, yani “görünür olamamaktan” korkarlar. Algoritmik görünürlük arzusu, genç yetişkinleri kendi kendilerinin gardiyanı haline

getirir. Gençler, algoritmanın normatif beklentilerine uymak için kendi görselliklerini, yaşam tarzlarını ve tüketim nesnelerini sürekli bir öz gözetime (self-surveillance) ve öz düzenlemeye tabi tutarlar. Örneğin, “clean girl” estetiğine uyum sağlamak isteyen genç bir yetişkin kadın, sadece belirli bir ürünü tüketmez; sabah uyanış anından itibaren beslenme düzenini, cildini, odasının dekorasyonunu ve mimiklerini algoritmanın o akım için belirlediği normatif standartlara göre disipline eder. Sonuç olarak algoritmik habitus, Foucaultcu anlamda bir kendilik teknolojisiye dönüşerek, neoliberal sistemin arzulanı kusursuz, kendini sürekli pazarlayan ve standardize edilmiş esnek dijital öznelere mikro düzeyde inşa etmektedir.

4. TARTIŞMA

Kültürel küratör olarak algoritmanın mezo düzeydeki müdahalesi ile bireyin bu müdahaleyi içselleştirerek yapılandığı algoritmik habitus, sosyal medya platformlarında salt teknolojik bir etkileşim alanı yaratmamakta; aksine, özne ile yapı arasında sürekli devinen ve birbirini besleyen döngüsel bir tahakküm ilişkisi üretmektedir. Bu döngüsel ilişki, platform kapitalizminin (Srnicek, 2017) iktisadi çıkarları doğrultusunda bireyin dikkatini ve arzularını manipüle ederken, kültürel üretimin ve kendilik sunumunun doğasını da kökten dönüştürmektedir. Geleneksel kültür sosyolojisinde iktidar ve tahakküm mekanizmaları dikey ve görünür kurumsal yapılar üzerinden işlerken, dijital ekosistemde bu süreç, bireyin kendi rızasıyla dahil olduğu, “keşfete düşme» ve görünürlük elde etme arzusuyla sarmalanmış kılcal bir normatif etkiye dönüşmüştür (Couldry, 2012; Foucault, 1975). Dolayısıyla tartışma boyutu, algoritmanın kullanıcıyı, kullanıcının ise girdileriyle algoritmayı sürekli yeniden eğittiği diyalektik bir düzlemde şekillenir. Bu bağlamda, platformların sunduğu estetik rejimler, genç yetişkinleri özgürleştirici bir siber kültürel vaatten uzaklaştırarak, neoliberal rasyonelitenin veri madenciliği süreçlerine hizmet eden standartlaştırılmış birer performans nesnesi haline getirmektedir (Han, 2022; Zuboff, 2019). Gençlik kültürünün güncel dinamikleri ile teorik çerçevenin çarpıştığı bu kesişim noktası, algoritmaların normatif gücünün kültürel homojenleşme ve özne nesne paradoksu ekseninde derinlemesine çözümlenmesini zorunlu kılmaktadır.

4.1. Kültürel Homojenleşme ve Yankı Odaları

Algoritmik kürasyonun en somut normatif çıktısı, dijital uzamda beliren estetik ve kültürel birörneklik baskısıdır. Siber-iyimser söylemin iddia ettiği kültürel demokratikleşme ve sonsuz çeşitlilik vaadinin aksine (Han, 2022), TikTok ve Instagram’ın işleyiş mantığı, kullanıcıları sürekli benzer estetik kalıplara ve görsel şablonlara doğru itmektedir. Bu durum, Bauman’ın (2000) kavramsallaştırdığı akışkan modernitenin geçici aidiyet arayışlarını sömüren bir mekanizma olarak işler. Platformlar üzerinde hızla dolaşıma sokulan ve “cottagecore”, “clean girl”, “dark academia” veya “mob wife” gibi adlandırılan mikro-trend akımları, genç yetişkinlerin önüne hazır, paketlenmiş ve standardize edilmiş kimlik şablonları olarak sunulmaktadır. Birey, akışkanlığın yarattığı ontolojik güvensizlikten kaçmak ve görünürlük sermayesi biriktirmek adına, bu akımların dikte ettiği aynı müzikleri kullanmak, aynı pozları vermek ve aynı tüketim nesnelerine yönelmek zorunda kalmaktadır (Bauman, 2007; Bourdieu, 1984). Yankı odaları, bireylerin yalnızca kendi dünya görüşlerini destekleyen içeriklerle çevrelenerek farklı fikirlerden izole olmasını ifade eden mikro/mezo düzeyde bir mekanizmadır; kültürel homojenleşme ise bu yankı odalarının kitle ölçeğinde ürettiği, yerel farklılıkların silindiği makro düzeydeki standartlaşma sürecidir.

Bu süreç, algoritmaların kullanıcıları benzer beğenilere sahip homojen gruplara ayırması ve onları kendi “yankı odalarına” hapsetmesiyle daha da derinleşmektedir. Algoritma, kullanıcının geçmiş veri izlerini (ekranda kalma süresi, kaydırma hızı, etkileşim refleksi) analiz ederek onun önüne sürekli olarak bu verileri onaylayan ve yeniden üreten içerikler çıkarır (Ignatow ve Robinson, 2017). Sonuçta estetik beğeni, katı mekânsal veya sınıfsal

habitusların tekelden çıkıp algoritmik kodlar tarafından tasarlanan yapay birörneklığe evrilir. Genç yetişkinler, kendi özgün ve otantik beğenilerini inşa ettiklerini varsayarken, aslında platform kapitalizminin (Srnicek, 2017) ve gözetim rejiminin (Zuboff, 2019) sınırlarını çizdiği, küresel ölçekte homojenleştirilmiş bir estetik pazarın uysal tüketicilerine ve eş zamanlı olarak bu pazarın sergilenen ürünlerine dönüşmektedir. Benimsenen her bir mikro-trend (örneğin clean girl veya cottagecore akımları), genç yetişkinleri belirli ürünleri satın almaya, spesifik marka tercihlerine yönelmeye ve yaşam tarzlarını anlık meta döngüleri içinde yeniden üretmeye zorlayan tüketim odaklı birer estetik pazar nesnesine dönüştürmektedir.

4.2. Özne mi, Nesne mi? Döngüsel İnşa Süreci

Sosyal medyanın normatif gücü, yalnızca kültürel ürünlerin homojenleşmesiyle sınırlı kalmayıp, çağdaş dijital öznenin ontolojik statüsünü de tartışmaya açmaktadır. Burada Latour'un (2005) Aktör-Ağ Teorisi bağlamında ele aldığımız insan dışı aktör (algoritma) ile insan öznesi (kullanıcı) arasında karşılıklı müzakereye dayalı ve döngüsel bir ilişkisellik söz konusudur. Kullanıcı, platformda gerçekleştirdiği her dijital eylemle, her "beğeni" veya "kaydırma" hareketiyle algoritmayı eğitmekte, ona kendi arzularının haritasını sunmaktadır (Latour, 1999). Fakat bu ağ içerisindeki girdi, basit bir veri toplama işleminden ibaret değildir; veri tabanına işlenen bu girdiler, anında birer dolayımlayıcıya (mediator) dönüşerek dönüp kullanıcının kendilik algısını, beden politikalarını ve yaşam tarzını yeniden inşa eder.

Bu durum, kullanıcının hem algoritmayı biçimlendiren bir "özne" hem de algoritma tarafından biçimlendirilen bir "nesne" olduğu derin bir paradoksu beraberinde getirir. Foucault'nun (2003) "kendilik teknolojileri" olarak adlandırdığı, bireyin kendi ruhunu ve bedenini belirli normlara göre disipline etme süreci, günümüz sosyal medya evreninde algoritmik manipülasyonla yapılan sessiz bir pazarlığa dönüşmüştür. Genç yetişkinler, dijital Panoptikon'da (Foucault, 1975) yok sayılma, yani "görünmez kılınma" tehdidiyle baş edebilmek için kendi yaşamlarını anlık performans sahneleri olarak kurgularlar. Algoritmanın etkileşim metriklerine (beğeni, takipçi, izlenme sayıları) yaranmak adına yürütülen bu optimizasyon süreci, bireyi sürekli tüketmeye zorlarken, paradoksal olarak onun kendi özgünlüğünü ve enerjisini de tüketmektedir. Bauman'ın (2007) vurguladığı gibi, akışkan tüketim toplumunda birey, bu meta evreninde var olabilmek için bizzat kendisini pazarlanan ve onaylanan bir "meta" olarak kurgulamak durumundadır. Ancak bu sürekli sergilenme ve algoritmik optimizasyon zorunluluğu, özneyi Byung-Chul Han'ın (2022) ifadesiyle bir "öz-sömürü" döngüsüne sokarak bireyin özgür irade yanılması içinde "tüketirken tükendiği" ve nihayetinde birer yorgun özneye evrildiği hibrid bir tahakküm mekanizması üretir. Dolayısıyla algoritmik özne, özgür irade yanılması içinde, insan dışı kod mekanizmalarının çizdiği sınırlar dahilinde kendi öznelliğini üreten hibrid bir varlığa dönüşmektedir.

4.3. Ağ İçinde Eylemlilik ve Mikro-Dirençler

Platform kapitalizminin kurduğu algoritmik tahakküm ve "görünürlük buyruğu", ilk bakışta kaçınılmaz ve mutlak bir boyun eğme süreci gibi görünse de çağdaş dijital özne, bu ağ yapısı içerisinde sadece pasif bir kurban statüsünde kalmamaktadır. Latour'un (2005) Aktör-Ağ Teorisi bağlamında ele aldığımız ilişkiel düzlem, insanın eylemlilik (agency) kapasitesinin tamamen yok edilemeyeceğini, aksine insan ile insan-dışı aktörler arasındaki müzakerenin sürekli devam ettiğini gösterir. Günümüz genç yetişkinleri de algoritmik habitusun sınırlarını esnetmek ve tek tipleştirici estetik rejimleri sabote etmek adına kendi mikro-eylemlilik pratiklerini üretmektedir. Örneğin; algoritmanın ilgi alanı haritasını bilerek yanıltmak amacıyla alakasız içerikleri beğenip hızla geçmek (algoritmik şaşırtma), belirli dönemlerde akışın dışına çıkmak veya platformun filtre dayatmalarını aşmak için kelimeleri sembollerle değiştirerek yazmak (algospeak) bu eylemliliğin somut yansımalarıdır. Foucaultcu (1975) bir perspektifle, iktidarın olduğu her yerde direnişin de odağı mevcuttur. Gençler, dijital Panoptikon'un metrik

baskısına karşı, algoritmanın kurallarını kendi lehlerine bükerek platform içinde yeni özerklik alanları aramaktadır. Dolayısıyla, kullanıcı ve algoritma arasındaki döngüsel inşa süreci, yalnızca tam bir teslimiyet alanı değil; hegemonik kodlar ile insan öznesinin mikro düzeydeki direnç ve müzakere pratiklerinin sürekli çatıştığı akışkan bir mücadele sahasıdır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, sosyal medya platformlarının (özellikle TikTok ve Instagram) arka planında işleyen yapay zekâ algoritmalarının genç yetişkinlerin kendilik algısı, kimlik inşası ve kültürel tüketim pratikleri üzerindeki normatif ve yapısal etkileri kültür sosyolojisi perspektifiyle çözümlenmiştir. Siber iyimser söylemlerin iddia ettiği dijitalleşmenin bireysel özgürlükleri genişleteceği, sivil katılımı artıracığı ve kültürel çeşitlilik sağlayacağı yönündeki söylemsel vaatlerin aksine; günümüz dijital ekosisteminin neoliberal platform kapitalizminin iktisadi rasyonalitesi tarafından sömürgeleştirildiği görülmektedir. Geleneksel dönemde aile, okul, mahalle gibi somut yapılar ile sınıfsal habituslar üzerinden şekillenen kimlik ve beğeni kalıpları, yerini algoritmik akışların (feed) anlık, kaygan ve manipüle edilen sınırlarına bırakmıştır.

Çalışma kapsamında inşa edilen katmanlı kuramsal sentez, algoritmaların salt teknik, nötr veya pasif araçlar olmadığını; aksine toplumsal gerçekliği, estetik beğeniye ve anlam dünyalarını aktif olarak tasarlayan ve dikte eden insan dışı kurucu aktörler ve kültürel küratörler olduğunu ortaya koymuştur. Makro düzeydeki platform kapitalizmi ve gözetim rejimi, mezo düzeyde algoritmanın ilişkisel eylemliliği aracılığıyla bireyin mikro evrenine sızmaktadır. Bu sızma süreci, genç yetişkinlerin dünyayı algılama, değerlendirme ve eyleme biçimlerini organize eden bedenleşmiş bir algoritmik habitus üretmektedir. Dijital bir Panoptikon işlevi gören etkileşim metrikleri karşısında görünmez kılınma korkusu yaşayan çağdaş özne, kendisini algoritmanın görünürlük kriterlerine yaranmak üzere optimize etmekte ve sistemli bir öz gözetim mekanizması geliştirmektedir.

Bu algoritmik optimizasyonun en temel çıktısı, kültür sosyolojisi literatürüne Algoritmik Özne olarak kaydedilebilecek yeni bir insan tipolojisinin doğuşudur. Tartışma bölümünde de deşifre edildiği üzere bu özne tipi, platformun dolaşıma soktuğu geçici estetik akımlar ve paketlenmiş kimlik şablonları arasında savrulan akışkan bir varlıktır. Birey, kendi özgün ve otantik beğenilerini inşa ettiğini varsayarken, özgür irade illüzyonu içinde küresel ölçekte homojenleştirilmiş, tek tipleştirilmiş bir estetik pazarın uysal bir nesnesi haline gelmektedir. Kullanıcının verileriyle algoritmayı eğittiği, algoritmanın ise dönüp kullanıcıyı inşa ettiği bu döngüsel ve asimetrik ilişkide; genç yetişkinler dijital uzamda var olabilmek adına bizzat kendi kendilik sunumlarını ve yaşam pratiklerini sunmakta ve normatif bir tahakkümün öznesi haline gelmektedir. Sonuç olarak algoritma, gençlerin kültürel evrenini ele geçiren yapısal ve normatif bir tahakküm odağı olarak işlev görmektedir. Bu çalışmanın bulguları ve teorik çıkarımları bütüncül bir kavramsal çerçeve sunmakla birlikte bazı sınırlılıkları barındırmaktadır. İlk olarak, bu çalışma ampirik bir saha verisine dayanmamakta; tamamen metinler arası ve kavramsal bir analiz ekseninde yürütülmüştür. Bu durum, teorik modellerin somut kullanıcı pratikleriyle birebir ölçülmesi noktasında bir kısıtlılık yaratmaktadır. İkinci olarak, sosyal medya platformlarının (TikTok, Instagram vb.) algoritmik yapıları dinamik, değişken ve platforma özgü bir nitelik taşımaktadır; dolayısıyla elde edilen kavramsal çıkarımlar hızla evrilen bu dijital ekosistemin tamamını sabit bir çerçevede kapsayamayabilir. Son olarak, “genç yetişkinler” kategorisi homojen bir kitle olarak değerlendirilemez; sınıf, cinsiyet, coğrafya ve kültürel sermaye gibi kesişimsel faktörler gençlerin algoritmik kürasyon karşısındaki konumlanışlarını farklılaştırmaktadır. Bu sınırlılıklar göz önünde bulundurularak, gelecekteki araştırmaların ampirik ve netnografik saha çalışmalarıyla bu teorik çerçeveyi test etmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu kavramsal çerçeve ve teorik sentez doğrultusunda, gelecekte yapılacak akademik çalışmalar ve toplumsal politikalar kapsamında öncelikle ampirik ve etnografik çalışmaların desteklenmesine ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca çalışma, nitel ve kavramsal bir tartışma makalesi olarak bütüncül bir teorik zemin sunmaktadır. Gelecek çalışmalarda, bu teorik modelin doğrulanması ve derinleştirilmesi adına, özellikle genç yetişkinlerle yapılacak derinlemesine mülakatları, odak grup görüşmelerini ve sosyal medya platformlarındaki kullanıcı pratiklerini inceleyecek dijital etnografi (netnografi) çalışmalarını içeren ampirik tasarımlar kurgulanmalıdır.

Aynı zamanda eleştirel medya ve algoritmik okuryazarlık süreçlerine hız verilmesinin önemli olacağı öngörülmektedir. Algoritmaların normatif baskısı ve estetik homojenleşme karşısında gençlerin öz-eylemlilik kapasitelerini koruyabilmeleri için eğitim müfredatlarına bu dersler entegre edilmelidir. Gençlerin, önlerine düşen akışların arkasındaki ekonomi-politik ve matematiksel manipülasyon mekanizmalarını fark etmeleri sağlanmalıdır.

Bununla birlikte yerel ve kültürel direnç alanlarının incelenmesi de büyük önem taşımaktadır. Küresel platformların estetik bir örneklik baskısına karşı, yerel gençlik kültürlerinin, alt kültür gruplarının veya dijital aktivistlerin ne tür algoritmik direniş pratikleri (algoritmayı yanıltma, tersine mühendislik, dijital detoks vb.) geliştirdikleri ve bu sessiz pazarlıklardan nasıl sıyrıldıkları gelecekteki kültür sosyolojisi çalışmalarının odak noktalarından biri olmalıdır.

Son olarak platform politikaları ve dijital haklar alanında somut adımlar atılmalıdır. Platform kapitalizminin veri madenciliği süreçleri ve gözetim rejimleri üzerinde kamusal denetim mekanizmaları artırılmalıdır. Gençlerin ruh sağlığını, kendilik algısını ve beden imajını zedeleyen dijital estetik filtreler ile bağımlılık yapıcı akış algoritmaları üzerinde etik sınırlamalar ve yasal düzenlemeler geliştirilmelidir.

Finansal Destek: *Yazarlar bu makalenin araştırma, yazarlık ve/veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.*

Financial Support: *The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.*

Çıkar Çatışmaları: *Yazar(lar) bu makaleyle ilgili herhangi bir akademik, finansal, ticari veya kişisel çıkar çatışması olmadığını beyan eder. Bu çalışmanın hazırlanması sırasında sonuçları etkileyebilecek herhangi bir destek alınmamıştır.*

Conflicts of Interest: *The author(s) declare that there is no academic, financial, commercial, or personal conflict of interest related to this article. No support that could influence the results was received during the preparation of this study.*

Teşekkürler: *Yazarların beyan edecek herhangi bir teşekkürü yoktur.*

Acknowledgments: *The authors have no acknowledgments to declare.*

Yazar Katkıları: *Kavramsallaştırma: [EE], Metodoloji ve Yazılım: [EE], Doğrulama: [EE], Biçimsel Analiz: [EE], Araştırma: [EE], Kaynaklar ve Veri Derleme: [EE], Yazma Orijinal Taslak Hazırlama, İnceleme ve Düzenleme: [EE]. Tüm yazarlar makalenin son halini okumuş ve kabul etmiştir.*

Author Contributions: *Conceptualization: [EE], Methodology ve Software: [EE], Validation: [EE], Formal Analysis: [EE], Investigation: [EE], Resources ve Data Curation: [EE], Writing – Original Draft Preparation, Review ve Editing: [EE], All authors have read and agreed to the final version of the manuscript.*

Etik Onay: *Bu çalışma insan katılımcıları, hayvanları veya herhangi bir kişisel veriyi içermemektedir. Bu nedenle etik kurul onayı gerekmemiştir.*

Ethical Approval: *This study does not involve human participants, animals, or any personal data. Therefore, ethical approval was not required.*

Bilgilendirilmiş Onam: *Bu çalışma insan katılımcılar, anket veya deneysel veri toplama süreçleri içermediğinden bilgilendirilmiş onam alınmasını gerektirmemektedir.*

Informed Consent: *Not applicable. This study does not involve human participants, surveys, or experimental data collection; therefore, informed consent was not required.*

Veri Erişilebilirliği Beyanı: *Bu çalışmanın bulgularını destekleyen veriler, talep üzerine ilgili yazardan temin edilebilir.*

Data Availability Statement: *The data that support the findings of this study are available from the corresponding author upon reasonable request.*

KAYNAKÇA

Baudrillard, J. (1994). *Simulacra and simulation*. University of Michigan Press.

Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Polity Press.

Bauman, Z. (2005). *Liquid life*. Polity Press.

Bauman, Z. (2007). *Consuming life*. Polity Press.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press.

Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Stanford University Press.

Couldry, N. (2012). *Media, society, world: Social theory and digital media practice*. Polity Press.

Featherstone, M. (2007). *Consumer culture and postmodernism* (2. baskı). SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446212424>

Foucault, M. (1975). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Vintage Books.

Foucault, M. (2003). The ethics of the concern for self as a practice of freedom. P. Rabinow ve N. Rose (Ed.), *The essential Foucault* (ss. 25-45). The New Press.

Foucault, M. (2011). *The government of self and others: Lectures at the Collège de France 1982-1983*. Picador.

Han, B.-C. (2022). *Infocracy: Digitalization and the crisis of democracy*. Polity Press.

Ignatow, G. ve Robinson, L. (2017). Algorithmic habitus: New forms of digital inequality. *Socio-Economic Review*, 15(4), 950-966.

Lash, S. (2002). *Critique of information*. SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446217283>

Latour, B. (1999). *Pandora's hope: Essays on the reality of science studies*. Harvard University Press.

Latour, B. (2005). *Reassembling the social: An introduction to actor-network-theory*. Oxford University Press.

Maffesoli, M. (1996). *The time of the tribes: The decline of individualism in mass society*. SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446222133>

Srnicek, N. (2017). *Platform capitalism*. Polity Press.

Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. PublicAffairs.